

УДК: 159.922.8

© Черепехіна О.А., 2012 р.

О.А. Черепехіна

Класичний приватний
університет, м. Запоріжжя

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВНЗ ЗАСОБАМИ СТУДЕНТСЬКОГО НА- УКОВО-ДОСЛІДНОГО ГУРТКА

У статті подається погляд автора на питання формування професіоналізму майбутніх психологів у вищій школі. Обґрунтовуються та аналізуються шляхи розвитку професіоналізму майбутніх фахівців з психології засобами студентського науково-дослідного гуртка.

Ключові слова. Професіоналізм, професіоналізм психолога, розвиток професіоналізму, студентський науково-дослідний гурток.

О.А. Черепехіна

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗВИТИЯ ПРОФЕССИОНАЛИЗМА БУ- ДУЩИХ ПСИХОЛОГОВ В ВУЗЕ С ПОМОЩЬЮ СТУДЕНЧЕСКОГО НАУЧНОГО КРУЖКА

В статье дается взгляд автора на формирование профессионализма будущих психологов в высшей школе. Обосновываются и анализируются пути развития профессионализма будущих специалистов по психологии средствами студенческого научно-исследовательского кружка.

Ключевые слова: профессионализм, профессионализм психолога, развитие профессионализма, студенческий научно-исследовательский кружок.

O.A.Cherepehina

PSYCHOLOGICAL FEATURES OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONALISM OF THE FUTURE PSYCHOLOGISTS IN HIGH SCHOOL BY MEANS OF THE STUDENT'S SCIENTIFIC CIR

In the article the look of author is given to forming of professionalism of future psychologists at higher school. Grounded and analysed the way of development of professionalism of future specialists on psychology by facilities of student research group.

Key words. Professionalism, professionalism of psychologist, development of professionalism, student research group.

Соціальні та економічні трансформації, що відбуваються останніми роками в українському суспільстві, призводять до виникнення широкого кола особистісних і міжособистісних проблем, розв'язання яких потребує кваліфікованої допомоги психологів. У зв'язку з цим підвищується попит на послуги відповідних фахівців в різних сферах суспільної діяльності і, відповідно, зростають вимоги до

якості професійної підготовки психологічних кадрів у вищих навчальних закладах. Проблеми фахової освіти і підготовки професіоналів в різних сферах психологічної практики набули для вітчизняної психолого-педагогічної науки особливу актуальність. Інтерес до проблем фахової підготовки майбутніх психологів визначається потребами гуманізації всіх сторін суспільного життя, що, у свою чергу, підвищує потребу держави, установ і окремих громадян в психологічних послугах, в цілому, висуває перед вищими навчальними закладами завдання підвищення якості підготовки майбутніх психологів.

Таке підвищення вимог поширюється і на професійно важливі якості особистості фахівця-психолога. Особистісно-орієнтований підхід та гуманізація освіти визначають необхідність пошуку шляхів удосконалення індивідуалізації професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема, індивідуалізації процесу формування професіоналізму майбутніх психологів, що набуває особливої актуальності в умовах магістратури. Врахування особистісного потенціалу магістрантів-психологів відповідно до вимог обраної професії та індивідуальний підхід до розвитку професійно важливих якостей у процесі навчання психологів значно впливає на підвищення ефективності формування в них професіоналізму. Оптимальні умови для реалізації особистісного підходу до кожного студента – майбутнього психолога та розкриття в нього потенціалу професійного розвитку створюються завдяки їх активному залученню до участі у студентському науково-дослідному гуртку.

Отже, метою статті є визначення психологічних особливостей розвитку професіоналізму майбутніх психологів в умовах студентського науково-дослідного гуртка у вищій школі (на прикладі Класичного приватного університету). Слід зазначити, що вказана проблема ще не знайшла свого належного наукового та практичного розв'язання, однак деякі передумови до її вирішення вже створено. Так, на відміну від існуючих численних наукових досліджень, спрямованих на вивчення формування професіоналізму особистості в умовах функціонування в певній професії (В.А. Бодров, К.М. Гуревич, Є.О. Климов, Г.В. Ложкін,

Б.Ф. Ломов, А.К. Маркова, В.Д. Шадріков та ін.), у полі зору нашого дослідження опинилася проблема, предметне коло якої торкається такого важливого, але не висвітлюваного у науковій літературі етапу формування професіоналізму під час фахової підготовки, а саме – у ВНЗ.

Дослідження методологічно базується на розумінні індивідуалізації формування професіоналізму психологів, яке відбувається на таких концептуальних засадах: у центрі навчального процесу – особистість студента, визначальним фактором формування професіоналізму якого є його індивідуальний розвиток у процесі колективної творчої і наукової діяльності в умовах університету; формувальний вплив за результатами наукового вивчення особистості студентів - психологів; індивідуалізація та диференціація процесу навчання особистості майбутнього психолога, здійснення його у індивідуальному режимі навчаючихся у спеціально створених умовах наукового гуртка; гуманізація форм впливу на студентів, оцінювання не тільки формального результату, але й зусиль, затрачених на формування професіоналізму конкретного психолога у процесі науково-дослідної групової роботи; пріоритетність індивідуального підходу [1; 4; 5].

Цю ідею ми втілюємо у процесі внутрішньо-вузівської підготовки майбутніх психологів в умовах студентського науково-дослідного гуртка та спираючись на науково-методичне супроводження процесу формування в них професіоналізму. Така підготовка має будуватися не на шаблонному впливі педагога на того, хто навчається, а на розумінні індивідуальності та неповторності особистого досвіду магістрантів-психологів, бажанні кожного педагога реалізувати у своїй професії принципи особистісно-орієнтованого навчання.

Концепція студентського науково-дослідного гуртка базується на положеннях про розвиток особистісно-орієнтованої школи, системи методичної роботи, яка б відповідала потребам усіх суб'єктів педагогічного процесу, чому присвячені праці Є.С. Барбіної, І.Д. Беха, А.М. Бойко, І.А. Зязюна, Н.В. Кичук, В.І. Лозової, О.Г. Мороза, А.В. Мудрика, Н.Г. Ничкало, І.Ф. Прокопенка, В.А. Семиченко,

С.О. Сисоєвої, Н.М. Тарасевич, Н.Є. Щуркової та ін., принципи та положення особистісно-зорієнтованої освітньої парадигми (Ш.О. Амонашвілі, І.Д. Бех, Г.О. Балл, Є.В. Бондаревська, В.С. Лутай, С.І. Подмазін, І.С. Якиманська та ін.), Закон України „Про Освіту”, Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття"), Національну доктрину розвитку освіти, положення загальнопсихологічної теорії особистості і діяльності: принцип системного вивчення особистості і діяльності (К.А. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, П.К. Анохін, А.В. Брушлінський, Б.Ф. Ломов та ін.); принцип розвитку (Л.І. Анциферова, Л.С. Виготський, О.М. Леонт'єв, О.В. Запорожець, І.А. Зимня та ін.); принцип єдності свідомості і діяльності (О.Г. Здравомислов, В.М. Мясищев, В.П. Тугаринов, О.Г. Дробницький, М.С. Каган, С.Л. Рубінштейн, В.О. Ядов); положення психології труда, професіогенетичний підход (Є.Ф. Зеєр, Є.О. Клімов, Л.М. Мітіна, Н.С. Пряжников, В.А. Сластьонин, В.І. Слободчиков та ін.); акмеологічний підхід (О.С. Анісімов, О.О. Бодальов, О.О. Деркач, В.Г. Зазикін, Н.В. Кузьміна, О.К. Маркова, О.С. Огнєв, А.А. Реан, Ю.В. Синягін, А.П. Ситніков, В.Д. Шадріков та ін.), загально-психологічні положення про сутність і розвиток особистості як суб'єкта власної життєдіяльності (К.О. Абульханова-Славська, В.А. Брушлінський, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, В.А. Роменець, С.Л. Рубінштейн, В.О. Татенко, Т.М. Титаренко, Т.С. Яценко), концепція діяльнісного опосередкування особистісного розвитку (О.М. Леонт'єв, С.Д. Максименко, А.В. Петровський), концептуальні засади дослідження особистості психолога загалом (І.В. Дубровіна, Т.А. Казанцева, О.П. Саннікова, Н.В. Чепелева), та на етапі його професійної підготовки у системі вищої освіти (О.Ф. Бондаренко, Ж.П. Вірна, Л.В. Долинська, Л.М. Мітіна, Е.Л. Носенко, Н.І. Пов'якель), наукові уявлення про особистість професіонала й закономірності його становлення (В.А. Бодров, К.М. Гуревич, Є.О. Клімов, Г.В. Ложкін, Б.Ф. Ломов, А.К. Маркова, В.Д. Шадріков), положення, що стосуються організації навчального процесу у вищому навчальному закладі (С. Архангельський, В. Безпалько, В. Галузинський, Б.Євтух, І.Тихонов), психолого-педагогічні положення, які покладено в основу

професійної підготовки у системі вищої (педагогічної) освіти (О.Ф. Бондаренко, Ж.П. Вірна, Л.В. Долинська, С.Д. Максименко, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, О.П. Саннікова, В.А. Семиченко, Л.І. Уманець, Н.В. Чепелева); результати досліджень, присвячених аналізу професійно важливих якостей психолога (Г.С. Абрамова, З.Г. Кісарчук, Н.В. Пророк, Л.Г. Терлецька, М.О. Холодна, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко); концептуальні ідеї сучасних психологів щодо підготовки практичних психологів (Н. Гвритишвілі, Є. Ісаєва, З. Кісарчук, О. Киричука, Д. Леонтьєва, В. Моргуна, Н. Мухелішвілі, Є. Носенко, В. Панка, В. Татенко, Н. Чепелевої, В. Чудновського та ін.).

На конкретно-науковому рівні методології ми спираємося на теорії діяльності, навчання й розвитку особистості (Б.Г. Ананьєв, О.М. Леонтьєв, А.В. Петровський, С.Л. Рубінштейн), дослідження процесу професійного становлення особистості психолога (Г.С. Абрамова, О.Ф. Бондаренко, І.В. Дубровіна, Ю.М. Ємельянов, В.Г. Панок, Н.І. Пов'якель, Н.В. Чепелева, Т.С. Яценко), принцип особистісно-діяльнісного підходу та контекстного навчання (Н.Л. Коломінський, О.О. Вербицький).

Теоретико-методологічна розробка проблеми здійснена з урахуванням найновіших здобутків різних наук про професіоналізм та його формування в умовах вищої школи, акмеологічного, особистісно-орієнтованого підходів, утвердження індивідуальної неповторності людини як найвищої цінності у фундаментальних працях видатних учених у галузі педагогіки: П.П. Блонського, Я.А. Коменського, Н.К. Крупської, Д. Локка, А.С. Макаренка, В.О. Сухомлинського, К.Д. Ушинського, С.Т. Шацького; наукові доробки вчених з акмеологічної теорії формування професіоналізму особистості й діяльності психолога (Б.Г. Ананьєв, І.Д. Багаєва, Є.М. Богданов, А.К. Маркова, Л.М. Мітіна, Н.В. Кузьміна, А.О. Реан та ін.); особистісно-орієнтованого підходу й педагогічного супроводу саморозвитку особистості в навчально-виховному процесі (І.Д. Бех, М.Р. Бітянова, Н.В. Ключєва, О.М. Пехота, О.Я. Савченко, Т.І. Чиркова та ін.).

Отже, студентський науково-дослідний гурток є частиною студентського наукового товариства (СНТ) Класичного приватного університету є громадською науковою організацією університету. СНТ діє згідно з чинним законодавством, Статутом Класичного приватного університету та цим Положенням. Студентське наукове товариство є однією з форм студентського самоуправління, а метою створення та діяльності СНТ є всебічне сприяння науковій, винахідницькій та іншій творчій діяльності студентів, залучення їх до науково-дослідної роботи, координація діяльності студентських науково-дослідних гуртків, налагодження зовнішніх наукових зв'язків.

До основних завдань СНТ Класичного приватного університету входять: формування умов для розвитку наукового та творчого потенціалу студентів; пошук і підтримка талановитих дослідників серед студентів, надання їм всебічної допомоги; організація спільних наукових проектів з молодими вченими й аспірантами університету; організація та розвиток міжвузівського і міжнародного наукового співробітництва; інформаційна діяльність.

Для виконання своїх завдань СНТ координує роботу студентських науково-дослідних гуртків, залучає студентів до участі у дослідженнях за науковими програмами, проектами та грантами, організовує та проводить наукові конференції студентів і молодих учених, проводить заохочувальні заходи для стимулювання наукових досліджень студентів, здійснює контакти з установами, організаціями та підприємствами, що пов'язані з діяльністю СНТ, готує та представляє вченій раді, ректорату та структурним підрозділам університету пропозиції щодо розвитку та вдосконалення наукової та творчої діяльності студентів, всебічно сприяє поширенню серед студентів інформації, що стосується проблем і перспективних напрямів розвитку науки [2].

Студентський науково-дослідний гурток є першою сходинкою перетворення звичайного студента у допитливого, ерудованого, вмілого студента, потім – гарного спеціаліста, професіонала, викладача, наукового працівника. Це перевірена часом надійна кузня кадрів майбутніх спеціалістів. Діяльність студентських нау-

ково-дослідних гуртків університету здійснюється на підставі Статуту Класичного приватного університету, цього Положення та плану науково-дослідної роботи КПУ. Студентські науково-дослідні гуртки організують за рішенням кафедри. Діяльність гуртка координує науковий відділ. Члени гуртка виконують наукові дослідження у межах комплексних тем науково-дослідної роботи кафедри. В своїй діяльності студентський науково-дослідний гурток ставить за мету підвищення якості формування навичок науково-дослідної роботи як складової професійної підготовки студентів університету та розвиток наукового потенціалу майбутніх фахівців. Завдання студентського науково-дослідного гуртка: виявлення студентів, здатних до наукової діяльності, та сприяння їх дослідженням; активізація наукової діяльності серед студентства; підготовка студентів до навчання у магістратурі та аспірантурі; участь у проведенні конкурсів студентських наукових робіт, студентських наукових конференцій, олімпіад університету й інших ВНЗ.

Членом гуртка може бути будь-який студент чи магістрант університету, також у роботі гуртка можуть брати участь аспіранти. Пріоритетним у роботі гуртка є об'єднання студентів різних курсів, зокрема, спеціальності психологія. Член гуртка має право виступати з науковими доповідями та брати участь у дискусіях, користуватися науковою літературою кафедри, обирати та бути обраним у всі керівні органи студентського наукового товариства університету.

Члени гуртка зобов'язані: дотримуватись усіх вимог цього Положення та Положення про студентське наукове товариство Класичного приватного університету; брати активну участь у роботі гуртка; виконувати рішення студентського наукового товариства університету; звітувати про результати своєї науково-дослідної діяльності за підсумками навчального року [3].

Означені форми роботи Гуртка сприяють формуванню професіоналізму майбутніх психологів у ВНЗ. Основна форма роботи студентського науково-дослідного гуртка – групова (тематичні засідання для обговорення підсумків наукових робіт з психології, реферативних повідомлень, індивідуальних та групових досліджень, експериментів тощо проводяться за окремим графіком).

Члени гуртка проводять теоретичні або експериментальні дослідження згідно з планом науково-дослідної роботи. Студенти гуртка поглиблено вивчають обрану наукову проблему як складову комплексної теми кафедри та беруть участь у заходах наукового характеру: готують реферати та доповіді з обраної тематики для виступу на засіданнях гуртка, аналізують наукову літературу за тематикою дослідження та організують лекцій та зустрічі студентів з провідними науковцями та фахівцями з психології. Все це сприяє активізації професійного мислення майбутніх психологів, стимулює їх допрофесійний саморозвиток.

Як вказано в Положенні [2], керівництво роботою гуртка здійснює науковий керівник. Керівник гуртка призначається з числа викладачів кафедри до початку навчального року і відповідає за організацію роботи та проведення засідань науково-дослідного гуртка, здійснює наукове консультування членів гуртка, організовує роботу щодо забезпечення можливостей використання комп'ютерної техніки та мережі Internet, відповідає за ефективну роботу гуртка, інформує членів гуртка про наукові заходи, забезпечує участь членів гуртка в наукових заходах різного рівня, висуває кандидатів на участь у наукових заходах для обміну досвідом, звітує про роботу гуртка на засіданні кафедри в кінці кожного семестру, надає звітні матеріали проректору з наукової роботи за підсумками навчального року.

Для активних членів студентського наукового гуртка передбачається рекомендація до опублікування в збірниках та наукових виданнях з психології кращих студентських робіт, подання на всеукраїнські конференції та конкурси оригінальних досліджень, що заслуговують особливої уваги, клопотання керівника гуртка перед адміністрацією університету про матеріальне й моральне заохочення студентів гуртка за активну роботу та особливі досягнення, користування пільгами при вступі до аспірантури за умови досягнення істотних успіхів у науково-дослідній роботі та високої успішності навчання.

Діяльність гуртка забезпечується такими нормативними документами: План роботи на навчальний рік, який складається у термін до 15 вересня поточного навчального року із зазначенням термінів виконання певних його підрозділів, Жур-

нал роботи гуртка - основний документ, що ведеться протягом навчального року і відображає ефективність роботи гуртка, звіт про виконану роботу за рік, що подається до наукового відділу в термін до 10 червня кожного року із зазначенням про виконання пунктів плану на навчальний рік.

Можна визначити такі правила творчої діяльності у гуртку: усе що можна зробити без допомоги педагога необхідно робити самостійно; ніхто з членів колективу не повинний застосовувати прямі указівки, сковувати ініціативу інших; всім необхідно створювати та підтримувати доброзичливий стиль спілкування в гуртку. необхідність відбирати творчі завдання так, що була змога справитися з їх вирішенням самостійно або з невеликою допомогою педагога; не нав'язувати свою допомогу іншому, дати йому зробити своє відкриття; кожний член колективу має право вибору; кожний може допустити помилку, друзі повинні підтримати його, допомогти йому повірити у власні сили; кожний має право висловлювати свою думку; вирішення творчих завдань через співробітництво і взаємодопомогу; організація взаємонавчання, взаємоперевірки, взаєморецензування результатів індивідуальних занять; урахування психологічної сумісності та взаємоадаптованості при розподілі на команди, групи; готуючись до доповіді, повідомленню, участі у конкурсі, треба відбирати основне, намагатися створити систему; основа знань – теоретичні поняття, закони, категорії; основа умінь – постійні систематичні тренування; вивчаючи тему, треба розподіляти матеріал на блоки, пов'язувати з попереднім і наступним матеріалом, використовувати таблиці, схеми; постійний розвиток творчих здібностей усіх членів колективу; підтримка демократичного стилю спілкування в колективі; спільний пошук нових ідей, обговорення змісту та оригінальних методів вирішення творчих завдань; залучення студентів до вирішення соціальних ті наукових проблем, що цікавлять колектив.

Отже, проведені дослідження дали можливість сформулювати такі висновки. По-перше, вища школа є дієвим фактором формування професіоналізму майбутніх психологів. Дієвим інструментом означеного процесу може бути студентський науково-дослідний гурток (НДГ). По-друге, у процесі участі студентів –

майбутніх психологів у роботі НДГ стимулюється професійна мотивація, розвивається професійне мислення, формуються навички науково-дослідної роботи, оптимізується процес допрофесійного розвитку та становлення особистості як професіонала.

Список літератури

1. Дабіжук Т. Індивідуальне навчально-дослідне завдання як форма організації самостійної роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи навчання / Таміл Дабіжук // Рідна школа. — 2008. — № 3-4. — березень-квітень. — С. 37-39.
2. Положення про студентське наукове товариство Класичного приватного університету. — Запоріжжя, КПУ, 2009. — 4 с.
3. Положення про студентський науково-дослідний гурток Класичного приватного університету. — Запоріжжя, КПУ, 2009. — 4 с.
4. Шандрук С.К. Формування індивідуально-творчого стилю діяльності практичних психологів / С.К. Шандрук // Психолого-педагогічна реабілітація дітей, вилучених із праці на вулиці. — К. : Ніка-Центр, 2003. — С. 57-62.
5. Шандрук С.К. Теоретико-методологічні основи особистісно-орієнтованої освіти / С.К. Шандрук // Теорія і практика особистісно-орієнтованої освіти. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 8-10 квітня 2003. — Київ-Запоріжжя : Просвіта, 2003. — Ч.1. — С. 173-175.